महाराष्ट्र शासन

पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग,

७ वा मजला, गोकुळदास तेजपाल रुग्णालय इमारत, क्रॉफर्ड मार्केट जवळ,
लोकमान्य टिळक मार्ग, मुंबई -४०० ००१.

दूरध्वनी क्रमांक : ०२२-२२६१६७०२ फॅक्स क्रमांक : ०२२-२२६२१७९१

Website : http://water.maharashtra.gov.in Email : vandana.sangar@nic.in

---

क्रमांक : आस्था २०१७/प्र. क्र. ३४०/पापु-०१ **दिनांक** : ३१ ऑक्टोबर, २०१७.

प्रति,

कक्ष अधिकारी (पापु-०२) (संगणक कक्ष),
पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग.

विषय :- पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग (खुद्द) ची नागरिकांची सनद विभागाच्या संकेतस्थळावर प्रसिध्द करण्याबाबत.

मा. अपर मुख्य सचिव, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग यांनी सोबत जोडलेल्या पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागाच्या नागरीकांच्या सनदेच्या मसुद्यास मान्यता प्रदान केलेली आहे.

०२. सबब, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागाची नागरीकांची सनद विभागाच्या संकेतस्थळावर प्रसिध्द करण्यात यावी, अशी आपणास विनंती करण्यात येत आहे.

सोबत : नागरीकांची सनद.

(वंदना सनगर)
कार्यासन अधिकारी, महाराष्ट्र शासन.

C:\बापू थोरवडे ओल्ड डाटा\बापू थोरवडे २०१७\CR 340 of 2017 विभागाची नागरिकांची सनद अद्ययावत करण्याबाबत.docx

पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग (खुद्द), मंत्रालय

नागरिकांची सनद

प्रस्तावना :-

सामान्य प्रशासन विभाग, अधिसूचना क्रमांक शाकानि-१०९५/ सीआर-२८९/१८ (र. व का.), दिनांक ९ नोव्हेंबर, १९९५ नुसार पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग असा नवीन मंत्रालयीन प्रशासकीय विभाग निर्माण करण्यात आला आहे. उक्त अधिसूचनेन्वये या विभागाकडे खालीलप्रमाणे विषय सोपविण्यात आले आहेत.

विषयसूची :-

(१) पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग (खुद्द) ची आस्थापना, विभागाच्या अधिपत्याखालील भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणेची व जिल्हा परिषदांच्या ग्रामीण पाणी पुरवठा विभागांची आस्थापना.

(२) ग्रामीण जनतेस शुध्द व पुरसे पिण्याचे पाणी पुरविण्याकरिता धोरण ठरविणे.

(३) नागरी व ग्रामीण भागातील स्वच्छता कार्यक्रम राबविण्याच्या अनुषंगाने महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण, जिल्हा परिषदा आणि भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा यांचे कामाचे समन्वयन व सनियंत्रण करणे.

(४) महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाच्या वैधानिक, घटनात्मक, धोरणविषयक आणि आस्थापना विषयक प्रकरणांवर कार्यवाही करणे.

विभागाची मुख्य कार्ये :-

(१) पाणी पुरवठा व मल:निस्सारण तसेच स्वच्छता विषयक कार्यक्रमाचे धोरण ठरविणे व अंमलबजावणी यंत्रणेशी समन्वय साधून सनियंत्रण करणे.

(२) पाणी पुरवठा व स्वच्छता विषयक कार्यक्रमाबाबतचे अंदाजपत्रक तयार करुन निधीची तरतूद करणे.

(३) राज्यातील नागरी व ग्रामीण पुरवठा व मल:निस्सारण कार्यक्रम काही ठिकाणी थेट स्थानिक स्वराज्य संस्थेमार्फत व काही ठिकाणी स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या वतीने महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणामार्फत राबविणे.

(४) ग्रामीण पाणी पुरवठा व स्वच्छता विषयक कार्यक्रम जिल्हा परिषदेकडील ग्रामीण पाणी पुरवठा विभागामार्फत राबविणे.

(५) भूगर्भातील पाण्याचे सर्वेक्षण, संवर्धन व नियंत्रण विषयक बाबी क्षेत्रीय स्तरावर भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा यांचेमार्फत हाताळणे.

वरील उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी व राज्य शासनाच्या विविध योजनांची अंमलबजावणी करण्यासाठी विभागांतर्गत खालील क्षेत्रीय कार्यालये, प्राधिकरण व संस्था कार्यरत आहेत.

(१) महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण.

(२) भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा.

केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचनांनुसार राज्यात पाणी व स्वच्छता विभागाच्या योजनांची अंमलबजावणी व सनियंत्रणाचे कामकाज हाताळण्यासाठी दिनांक १२ मार्च, २०१२ च्या शासन निर्णयान्वये पाणी व स्वच्छता सहाय संस्थेची स्थापना करण्यात आली असून सदर संस्था संचालक यांच्या नियंत्रणाखाली आहे. पाणी व स्वच्छता सहाय संस्थेचे कार्यालय सिडको भवन (दक्षिण कक्ष), पहिला मजला, सीबीडी, बेलापूर, नवी मुंबई-४०० ६१४ येथे आहे.

विभागाची संरचना :-

पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागामार्फत प्रामुख्याने ग्रामीण व नागरी पाणी पुरवठा आणि ग्रामीण व नागरी स्वच्छता, घनकचरा व्यवस्थापन, मुख्यमंत्री ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम इत्यादि बाबींवर धोरणात्मक निर्णय घेतले जातात. शासन स्तरावर या विभागाचे प्रमुख मा. प्रभारी मंत्री व मा. राज्यमंत्री आहेत. प्रशासकीय पातळीवर अपर मुख्य सचिव हे विभाग प्रमुख आहेत. त्यांच्या नियंत्रणाखाली उप सचिव/मुख्य अभियंता तथा विशेष कार्य अधिकारी/अवर सचिव/कक्ष अधिकारी व इतर कर्मचारीवर्ग कार्यरत आहे. विभागाशी संबंधित कामकाज सुरळीतपणे पार पाडण्यासाठी पुढीलप्रमाणे कार्यासननिहाय विषयवाटप करण्यात आलेले आहे. त्यानुसार नागरिकांना त्यांना आवश्यक असलेली माहिती संबंधित अवर सचिव/कक्ष अधिकारी यांच्याकडून मागवून घेता येईल तसेच तक्रारी/निवेदने देऊन त्याचे निराकरण करुन घेता येईल.

पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागाची कार्यालये खालील ठिकाणी कार्यरत आहेत.

(१) गोकुळदास तेजपाल रुग्णालय संकुल, ७ वा मजला, क्रॉफर्ड मार्केटजवळ, लोकमान्य टिळक मार्ग, मुंबई-४०० ००१.

(२) नवीन प्रशासन भवन, ३ रा मजला, मंत्रालयासमोर, मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक, मुंबई-४०० ०३२.

(३) सुधारणा सहाय व प्रकल्प व्यवस्थापन कक्ष, सिडको भवन (दक्षिण कक्ष), पहिला मजला, सीबीडी, बेलापूर, नवी मुंबई-४०० ६१४

नियंत्रण अधिकारी	कार्यासन क्रमांक	संबंधित अधिकारी	ठळक विषय	दूरध्वनी क्रमांक
उप सचिव	पापु-११	अवर सचिव	जलस्वराज्य टप्पा-२	०२२-२७५६५०८५
	पापु-१२	अवर सचिव / कक्ष अधिकारी	पाणी गुणवत्तेच्या बाबी	०२२-२२६१६७०२
	पापु-१६	अवर सचिव / कक्ष अधिकारी	ग्रामीण स्वच्छतेच्या धोरणात्मक बाबी व निधी वितरण	०२२-२२६१७९४२
	पापु-२५	अवर सचिव / कक्ष अधिकारी	वासो आस्थापना	०२२-२७५६२३६३
उप सचिव	पापु-०२	अवर सचिव/कक्ष अधिकारी	विभागी (खुद्द) ची नोंदणी शाखा	०२२-२२६१८५०६
	पापु-०५	सांख्यिकी अधिकारी	सांख्यिकी शाखा	०२२-२२६१६६८९
	पापु-०७	अवर सचिव/कक्ष अधिकारी	ग्रामीण पाणी पुरवठयाच्या धोरणात्मक बाबी	०२२-२२६१७९४२
	पापु-२१	अवर सचिव/कक्ष अधिकारी	नागरी स्वच्छता व नागरी दलित वस्ती प्रशासकीय व निधी वितरणाच्या बाबी	०२२-२२६१८५०६
	पापु-२२	अवर सचिव/कक्ष अधिकारी	नागरी पाणी पुरवठा व मल:निस्सारणाच्या बाबी	०२२-२२६१८३७०
उप सचिव	पापु-०१	अवर सचिव/कक्ष अधिकारी	विभाग (खुद्द) ची आस्थापना	०२२-२२६१६७०२
	पापु-१५	अवर सचिव/कक्ष अधिकारी	भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणेची आस्थापना	०२२-२२६२१७६८
	पापु-२३	अवर सचिव/कक्ष अधिकारी	महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाची आस्थापना	०२२-२२६२१७६८
	रोखशाखा	अवर सचिव	विभागाची रोखशाखा	०२२-२२६२१८४९
उप सचिव	पापु-०३	अवर सचिव/कक्ष अधिकारी	विधीमंडळ कामकाजाचे समन्वय	०२२-२२६१७२८५
	पापु-०४	अवर सचिव/कक्ष अधिकारी	अर्थसंकल्पीय शाखा	०२२-२२६१६६८९
	पापु-१४	अवर सचिव/कक्ष अधिकारी	टंचाई कार्यक्रम	०२२-२२६१७२८५
	पापु-२०	लेखा अधिकारी	लेखा परीक्षण व खर्च मेळाच्या बाबी	०२२-२२६१६६८९
मुख्य अभियंता तथा विशेष कार्य अधिकारी	पापु-०६	अवर सचिव/कक्ष अधिकारी	कोकण विभाग पाणी पुरवठा योजनांच्या बाबी	०२२-२२८४३८५५
	पापु-१०	अवर सचिव/कक्ष अधिकारी	ग्रामीण पाणी पुरवठयाच्या निधी वितरणाच्या बाबी	०२२-२२६१८३७०
	पापु-१३	अवर सचिव/कक्ष अधिकारी	अमरावती व नागपूर विभाग पाणी पुरवठा योजनांच्या बाबी	०२२-२२८४३८५५
	पापु-१७	अवर सचिव/कक्ष अधिकारी	पुणे व नाशिक विभाग पाणी पुरवठा योजनांच्या बाबी	०२२-२२८४३८५५
	पापु-१८	अवर सचिव/कक्ष अधिकारी	औरंगाबाद विभाग पाणी पुरवठा योजनांच्या बाबी	०२२-२२८४३८५५
	पापु-१९	अवर सचिव/कक्ष अधिकारी	मुख्यमंत्री ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम	०२२-२२६१०००५

महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण :-

राज्यातील नागरी व ग्रामीण पाणी पुरवठा आणि मल:निस्सारण कार्यक्रमांचे जलदगतीने विकास व विनिमय करण्याच्या अनुषंगाने महाराष्ट्र पाणी पुरवठा व जल:निस्सारण मंडळ अधिनियम, १९७६ अन्वये दिनांक १ जानेवारी, १९७७ पासून महाराष्ट्र पाणी पुरवठा व जल:निस्सारण मंडळाची स्थापना करण्यात आली होती. सन १९९७ मध्ये सदर अधिनियमात सुधारणा करण्यात येऊन महाराष्ट्र पाणी पुरवठा व जल:निस्सारण मंडळाचे महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण असे नामकरण करण्यात आले.

मा. मंत्रीमंडळाच्या मान्यतेने दिनांक २३ मार्च, २०१७ रोजी शासन निर्णय निर्गमित करुन शासनाने महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणातील अधिकारी/कर्मचारी यांचे वेतन, भत्ते व निवृत्तीवेतन दिनांक २३ मार्च, २०१७ पासून पुढे शासनामार्फत अदा करण्याचा निर्णय घेतला आहे.

महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाचे मुख्यालय मुंबई येथे सदस्य सचिव यांच्या नियंत्रणाखाली आहे. मुख्य अभियंत्यांची विभागीय कार्यालये पुणे, नाशिक, औरंगाबाद, अमरावती, नागपूर व ठाणे येथे कार्यरत असून त्यांच्या नियंत्रणाखाली त्या विभागातील जिल्हे आहेत.

भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा :-

महाराष्ट्र शासनाने आंतरराष्ट्रीय विकास संस्थेशी (जागतिक बँक प्रकल्प) केलेल्या कृषी पत प्रकल्प कराराची परिणिती म्हणून भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा दिनांक १६ जुलै, १९७१ पासून अस्तित्वात आली. कृषी विभाग, भूविज्ञान व खनिकर्म संचालनालय तसेच पाटबंधारे विभाग यांचेमार्फत करण्यात येणाऱ्या भूजल सर्वेक्षण व विकास याबाबतची कामे सदर यंत्रणेकडे सोपविण्यात आली. सुरुवातीला ही यंत्रणा भूविज्ञान व खनिकर्म संचालनालयाचा एक घटक होती. परंतु दिनांक १५ नोव्हेंबर, १९७२ पासून या यंत्रणेला शास्त्रीय तत्वावर खालील योजना कार्यान्वित करण्यासाठी संचालनालयाचा स्वतंत्र दर्जा देण्यात आला.

(अ) भूजल विषयक सर्वेक्षण करणे.

(ब) भूजलाचे मुल्यांकन, भूजल संवर्धन, भूजल व्यवस्थापन.

महाराष्ट्र भूजल (विकास व व्यवस्थापन) अधिनियम, २००९ हा दिनांक १ जून, २०१४ पासून राज्यात लागू झालेला आहे. सर्व प्रकारच्या भूजल वापरकर्त्यांना सातत्यपुर्ण भूजल उपलब्ध व्हावे तसेच सार्वजनिक पिण्याच्या पाण्याचे स्त्रोत संरक्षित करता यावे. यासाठी लोकसहभागातून मागणी व पुरवठा आधारीत उपाययोजना करुन, भूजल विकास व व्यवस्थापन लोकसहभागातून करण्याचे उद्दिष्ट सुधारीत कायद्यात ठेवण्यात आले आहे.

भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणेचे मुख्यालय पुणे येथे संचालकांच्या नियंत्रणाखाली आहे. तसेच उपसंचालकांची विभागीय कार्यालये पुणे, नागपूर, औरंगाबाद, नाशिक, अमरावती व कोकण (नवी मुंबई) येथे कार्यरत असून, त्यांच्या नियंत्रणाखाली त्या त्या विभागातील जिल्हे आहेत. भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणेची सर्व जिल्हयात वरिष्ठ भूवैज्ञानिक यांच्या नियंत्रणाखाली कार्यालये आहेत.

पाणी व स्वच्छता सहाय्य संस्था :-

पाणी व स्वच्छता सहाय्य संस्थेची कार्ये व जबाबदारी :-

(१) ग्रामीण पाणी पुरवठा व स्वच्छता क्षेत्राच्या कार्यप्रणाली विषयक (Software Aspects) बाबी हाताळणे.

(२) शासनाच्या पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग (खुद्द), महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण, भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा आणि जिल्हा परिषद यामधील दुवा म्हणून काम करणे.

(३) पंचायत राज संस्था आणि ग्रामीण पाणी पुरवठा व स्वच्छता समिती यांना जल सुरक्षा योजना तयार करणे, जल सुरक्षा योजनेवर आधारीत ग्रामीण पाणी पुरवठा योजनांची अंमलबजावणी व देखभाल दुरुस्तीकरिता सहाय्य करणे.

(४) मनुष्यबळ विकास व माहिती शिक्षण व संवाद यामधील कामे हाती घेणे.

(५) पाणी पुरवठा व स्वच्छता कार्यक्रमाचे मुल्यमापन व परिणाम निर्धारण अभ्यास करणे, संशोधन व विकास यामधील कामे हाती घेणे व त्यातील निष्कर्षांच्या आधारे विविध कार्यक्रमात सुधारणा करण्यासाठी ते शासनास सादर करणे.

(६) पाणी गुणवत्ता सनियंत्रण व सर्वेक्षण आणि इतर बाबीकरिता एमआयएस व संगणकीकरण, GIS Mapping आणि Online सनियंत्रण पध्दती विकसित करणे.

(७) राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम व संपुर्ण स्वच्छता कार्यक्रम इत्यादिचे भौतिक व आर्थिक सनियंत्रण करणे, आढावा घेणे.

(८) जिल्हा पाणी पुरवठा व स्वच्छता मिशन आणि अट संसाधन केंद्रे यामधील सल्लागार व कर्मचारी यांच्या कामकाजाचे सनियंत्रण व समन्वय करणे.

(९) राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम व संपुर्ण स्वच्छता कार्यक्रम इत्यादिच्या संदर्भात महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण, भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा व जिल्हा परिषद यांच्याशी समन्वय साधणे.

(१०) केंद्र व राज्य शासन यांच्याकडून वेळोवेळी प्राप्त होणाऱ्या निर्देशांचे पालन करणे.

विभागामार्फत राबविण्यात येणाऱ्या महत्वाच्या योजना :-

(१) स्वच्छ भारत मिशन (ग्रामीण) :-

ग्रामीण भागामध्ये स्वच्छतेसंदर्भात जनजागृती निर्माण करण्याकरिता स्वच्छतेची व्याप्ती वाढविण्यासाठी व उघडयावर मलविसर्जन करण्यास प्रतिबंध करण्यासाठी केंद्र शासनाने स्वच्छतेवर आधारीत अभियानाला १९८६ मध्ये सुरुवात केली. त्यानंतर सन २००३-२००४ पासून केंद्र शासनाने संपुर्ण स्वच्छता अभियान सुरु केले. या अभियानाचे दिनांक १ एप्रिल, २०१२ पासून निर्मल भारत अभियान असे नामकरण करण्यात आले होते. निर्मल भारत अभियानातून वैयक्तिक शौचालय बांधकामास प्राधान्य देण्यात आलेले होते. वैयक्तिक शौचालय बांधकामासाठी दारिद्रय रेषेखालील सर्व कुटुंबे व दारिद्रय रेषेवरील अनुसुचित जाती, अनुसुचित जमाती, लहान व अल्पभुधारक शेतकरी, भूमीहिन शेतमजूर, शारिरीकदृष्टया अपंग आणि महिला कुटुंब प्रमुखांना वैयक्तिक स्वच्छतागृह बांधुन वापर सुरु केल्यास रुपये ४,६००/- इतके प्रोत्साहनपर अनुदान केंद्र व राज्य शासनाकडून देण्यात येत होते.

दिनांक २ ऑक्टोबर, २०१४ पासून शासनाने निर्मल भारत अभियानाचे नामकरण स्वच्छ भारत मिशन (ग्रामीण) असे केले. केंद्र शासनाच्या दिनांक १० नोव्हेंबर, २०१५ च्या पत्रान्वये वैयक्तिक शौचालयांच्या प्रोत्साहन अनुदानाच्या हिश्श्यामध्ये ७५:२५ (केंद्र व राज्य) वरुन ६०:४० (केंद्र व राज्य) असा बदल करण्यात आला आहे. याअंतर्गत वैयक्तिक शौचालय बांधुन वापर केल्यावर लाभार्थी घटकांना रुपये १२,०००/- (केंद्र हिस्सा रुपये ७,२००/- व राज्य हिस्सा रुपये ४,८००/-) प्रोत्साहन अनुदान देण्यात येत आहे.

(२) राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम :-

राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम हा केंद्र शासनाचा 'फ्लॅगशीप कार्यक्रम असून त्याची अंमलबजावणी राज्यात सन २००९-१० पासून करण्यात येत आहे. केंद्र शासनाच्या सुधारित मार्गदर्शक तत्वानुसार, या कार्यक्रमाची मुख्य उद्दिष्टे प्रत्येक ग्रामीण व्यक्तीस, स्वयंपाकासाठी आणि घरगुती वापरासाठी

शुद्ध, पुरेसा आणि शाश्वत पाणी पुरवठा सर्वकाळ आणि सर्व परिस्थितीत सोयीच्या ठिकाणी उपलब्ध करुन देणे अशी आहेत.

सदर कार्यक्रमांतर्गत आर्थिक वर्षाच्या सुरुवातीस राज्यातील वाड्या/वस्त्यांची संख्या व त्यांची पेयजल स्थिती अद्यावत करण्यात येते. त्यानुसार अंशत: हाताळलेल्या व गुणवत्ता बाधित गावे/वाड्यांसाठी उपलब्ध निधी विचारात घेऊन कृती आराखडा तयार करण्यात येतो. सदर कृती आराखड्यास राज्यस्तरीय योजना मंजूर समितीची (SLSSC) मान्यता घेऊन त्यानुसार अंमलबजावणी करण्यात येते.

(३) मुख्यमंत्री ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम :-

राज्यातील ग्रामीण भागातील पाणी पुरवठा क्षेत्रात सुधारणा करण्याच्या उद्देशाने व ग्रामीण जनतेस पुरेसे व शुध्द पिण्याचे पाणी उपलब्ध करुन देण्यासाठी दिनांक ७ मे, २०१६ रोजीच्या शासन निर्णयान्वये **"मुख्यमंत्री ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम"** या नावाखाली सन २०१६-१७ ते २०१९-२० या चार वर्षाच्या कालावधीसाठी राज्य शासनाचा स्वत:चा असा ग्रामीण पाणी पुरवठयाचा कार्यक्रम राबविण्याचा निर्णय घेण्यात आला आहे.

मुख्यमंत्री ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम प्रामुख्याने तीन टप्प्यांमध्ये राबविण्यात येत आहे.

(अ) मुख्यमंत्री ग्रामीण पेयजन कार्यक्रमांतर्गत हाती घ्यावयाच्या नवीन योजना

(ब) बंद असलेल्या पाणी पुरवठा योजनांचे पुनरुज्जीवन

(क) प्रादेशिक ग्रामीण पाणी पुरवठा योजनांची देखभाल दुरुस्ती

(४) पिण्याच्या पाण्याच्या उद्भवाचे GIS मॅपिंग :-

राज्यातील ३४ जिल्हयांमध्ये पाणी गुणवत्ता सनियंत्रण व सर्वेक्षण कार्यक्रमाची प्रभावीपणे अंमलबजावणी करण्यासाठी राज्यातील सार्वजनिक पिण्याच्या पाण्याच्या स्त्रोताचे GIS द्वारे स्त्रोत निश्चित करणे, मोबाईल ॲप्लिकेशन तयार करणे, Web Based GIS करणे इत्यादि कामे महाराष्ट्र रिमोट सेन्सिंग ॲप्लिकेशन सेंटर, नागपूर यांच्यामार्फत करण्यास दिनांक ४.३.२०१५ च्या शासन निर्णयान्वये मंजुरी देण्यात आली आहे.

(५) सार्वजनिक आरोग्य विभागाच्या सनियंत्रणाखालील पाणी गुणवत्ता तपासणी प्रयोगशाळा पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागाच्या सनियंत्रणाखाली घेणेबाबत :-

पाणी गुणवत्ता सनियंत्रण व सर्वेक्षण कार्यक्रमाची अंमलबजावणी करण्यासाठी तसेच पाणी गुणवत्ता प्रयोगशाळांच्या कामात सुसुत्रता येण्यासाठी व योग्य प्रकारे सनियंत्रण होण्यासाठी सार्वजनिक आरोग्य विभागाच्या सनियंत्रणाखालील ३४ जिल्हा प्रयोगशाळेतील कंत्राटी मनुष्यबळ (रसायनी व डेटा एंट्री ऑपरेटर), १३८ उप विभागीय प्रयोगशाळा, साहित्य, मनुष्यबळासह व नव्याने स्थापन होणाऱ्या १० उप विभागीय प्रयोगशाळांसाठी प्राप्त झालेल्या निधीसह ताब्यात घेण्यास दिनांक १८ डिसेंबर, २०१४ च्या शासन निर्णयान्वये मान्यता देण्यात आलेली आहे.

तसेच १३८ उप विभागीय पाणी तपासणी प्रयोगशाळा पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागांतर्गत असलेल्या भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा, पुणे यांच्याकडे हस्तांतरीत करण्यात आल्या आहेत.

(६) जलस्वराज्य टप्पा-२ :-

राज्यातील ग्रामीण पाणी पुरवठा व स्वच्छता सेवा सुविधांचे नियोजन, अंमलबजावणी, संनियंत्रण व शाश्वतता इत्यादी बाबी साध्य करण्याकरिता राज्यात जागतिक बँकेच्या सहाय्याने

जलस्वराज्य-२ कार्यक्रम ६ वर्षे (२०१४-२०२०) कालावधीत १२ जिल्हयांमध्ये राबविण्यात येत आहे. या संदर्भातील सर्वसमावेशक सूचना समाविष्ट असलेला शासन निर्णय दिनांक ४.१.२०१४ रोजी निर्गमित करण्यात आला होता.

जागतिक बँकेकडून मिळणारे ७० टक्के अर्थसहाय्य (उर्वरित ३० टक्के राज्य शासनाकडून) हे **प्रोग्राम फॉर रिझल्ट** या वित्तीय साधनांतर्गत उपलब्ध होणार असून उद्दिष्टपुर्ती आधारित निधी संवितरण निर्देशकांशी (Disbursement Linked Indicators-DLI) निगडीत आहे. असा उपक्रम राबविणारे **महाराष्ट्र हे देशातील पहिले राज्य आहे.**

<u>महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क अधिनियम, २०१५ नुसार सेवा पुरविणे</u> :-

राज्यातील पात्र व्यक्तींना/संस्थांना पारदर्शक, कार्यक्षम व समयोचित लोकसेवा देण्याकरिता महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क अधिनियम, २०१५ पारित करण्यात आला असून त्यातील तरतुदींनुसार पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागांतर्गत महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणामार्फत खालीलप्रमाणे एकुण दोन सेवा अधिसूचित करण्यात आल्या आहेत.

अ. क्र.	लोकसेवेचे नाव	सेवा पुरविण्यासाठीचा कालावधी (कामाचे दिवस)	निर्देशित अधिकारी	प्रथम अपिल अधिकारी	द्वितीय अपिल अधिकारी
१	मजीप्रामार्फत चालविण्यात येत असलेल्या पाणी पुरवठा केंद्राअंतर्गत ग्राहकांना नळ जोडणी देणे.	३०दिवस सर्व कागदपत्रांच्या पुर्ततेसह परिपुर्ण अर्ज सादर केल्यानंतर	संबंधित कार्यकारी अभियंता	अधिक्षक अभियंता	मुख्य अभियंता
२	पाणी बिलासंबंधी तक्रारीचे निवारण करणे	३०दिवस	संबंधित कार्यकारी अभियंता	अधिक्षक अभियंता	मुख्य अभियंता

तसेच पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागांतर्गत भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणेमार्फत एकुण दोन सेवा अधिसूचित करण्यात आल्या आहेत.

अ. क्र.	लोकसेवेचे नाव	सेवा पुरविण्यासाठीचा कालावधी (कामाचे दिवस)	निर्देशित अधिकारी	प्रथम अपिल अधिकारी	द्वितीय अपिल अधिकारी
१	विंधन विहिर / विहिर स्थळ सर्वेक्षण (भूजलीय आणि भूभौतिक)	३० दिवस	जिल्हा वरिष्ठ भूवैज्ञानिक कार्यालयातील कनिष्ठ भूवैज्ञानिक/सहायक भूवैज्ञानिक	जिल्हा वरिष्ठ भूवैज्ञानिक	विभागीय उप संचालक, भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा
२	पाणी नमुन्यांचे रासायनिक व जैविक पृथ:क्करण	३० दिवस	जिल्हा वरिष्ठ भूवैज्ञानिक कार्यालयातील कनिष्ठ भूवैज्ञानिक/सहायक भूवैज्ञानिक	जिल्हा वरिष्ठ भूवैज्ञानिक	उप संचालक, भूजल व सर्वेक्षण

<u>पाणी टंचाई निवारणार्थ करावयाच्या उपाययोजना</u> :-

महाराष्ट्र भूजल (विकास व व्यवस्थापन) अधिनियम, २००९ मधील कलम २५ व २६ च्या तरतुदीनुसार संबंधित जिल्हयाचे प्राधिकरण पावसाळयाच्या कालावधीत किंवा त्यानंतर कोणत्याही वेळी भूजल सर्वेक्षणव विकास यंत्रणेच्या सल्ल्यानुसार किंवा पावसाचे प्रमाण व स्वरुप आणि पाणलोट क्षेत्रातील पाण्याच्या पातळीची माहिती किंवा अन्य कोणतीही संबंधित बाब लक्षात घेऊन एका वेळी एक जल वर्षापेक्षा अधिक नाही अशा कालावधीकरिता अशा क्षेत्रास पाणी टंचाई घोषित करता येते. अशा ठिकाणी पिण्याच्या पाण्याचा पुरवठा करण्यासाठी विहित उपाययोजना राबविण्यात येतात.

राज्यातील ग्रामीण भागात पिण्याच्या पाण्याच्या टंचाई निवारणार्थ या विभागाच्या दिनांक ३.२.१९९९ च्या शासन निर्णयान्वये स्थायी आदेशाद्वारे सविस्तर मार्गदर्शक सूचना देण्यात आलेल्या

आहेत. टंचाई निवारणाकरिता खालील अनुज्ञेय उपाययोजनांपैकी योग्य त्या उपाययोजना राबविण्यात येतात.

(१) बुडक्या घेणे.
(२) विहिर खोल करणे, विहिरीतील गाळ काढणे.
(३) खाजगी विहिरींचे अधिग्रहण करणे.
(४) टँकर / बैलगाडीद्वारे पाणी पुरवठा करणे.
(५) प्रगतीपथावरील पाणी पुरवठा योजनेची कामे तातडीने पुर्ण करणे.
(६) नळ योजनांची विशेष दुरुस्ती करणे.
(७) विंधण विहिरींची विशेष दुरुस्ती करणे.
(८) विंधण विहिरी घेणे.
(९) तात्पुरत्या पुरक नळ योजना घेणे.
(१०) धरणामध्ये अथवा तलावामध्ये चर खणणे.

सामाजिक बांधिलकी :-

(१) ग्रामीण भागातील जनतेमध्ये स्वच्छतेसंदर्भात जनजागृती निर्माण करणे.
(२) ग्रामीण जनतेस पुरेसे व शुध्द पिण्याचे पाणी उपलब्ध करुन देणे.
(३) सेवेच्या गुणवत्तेत व तत्परतेत सामाजिक बांधिलकी ठेवणे.
(४) नागरीकांशी सौजन्यपुर्ण व मदतीची वृत्ती ठेवणे.
(५) कामकाजाचा वेळेत निपटारा करणे.
(६) कामात पारदर्शता व निष्ठा ठेवणे.

नागरीकांची जबाबदारी :-

(१) पाणी पुरवठा व स्वच्छता कार्यक्रमांतर्गत निर्माण झालेली मालमत्ता ही राष्ट्रीय संपत्ती समजून तीचे रक्षण व जतन करणे.
(२) पिण्याचे पाणी ही नैसर्गिक संपत्ती समजून तिचा जाणीवपुर्वक काटकसरीने वापर करणे.
(३) पिण्याच्या पाण्याचे स्त्रोत प्रदुषित होणार नाहीत याची काळजी घेऊन त्यांचे संवर्धन करण्यास मदत करणे.
(४) पाणीपट्टी नियमितपणे व वेळेत भरणे.
(५) शासकीय अधिकारी/कर्मचारी यांचेशी नागरीकांची वर्तणूक सौजन्यपुर्ण असावी.
(६) नागरीकांचा प्रतिसाद विकासाला पुरक व सकारात्मक असावा.
(७) नागरीकांनी कायदेशीर तरतुदी, नियम व अलिखित संकेत यांचे पालन करावे.

पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागासाठी http://water.maharashtra.gov.in ही वेबसाईट असून त्यावर विभागाची इतर महत्वाची माहिती संकलित करण्यात आलेली आहे.

सनदेस व्यापक प्रसिध्दी देऊन नागरीकांचे अभिप्राय व सूचनांचा यथोचित आदर करुन आवश्यकतेनुसार बदल करण्यात येईल.

****